

ΟΔΗΓΙΑ 2014/104/ΕΕ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΓΩΓΕΣ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Χρήσιμες Πληροφορίες - Ερωτήσεις και Απαντήσεις

► Σε τι αποσκοπεί η ευρωπαϊκή Οδηγία;

Σκοπός της Οδηγίας είναι να ενθαρρύνει και να διευκολύνει την άσκηση αγωγών αποζημίωσης για παραβίαση της αντιμονοπωλιακής (εθνικής και ενωσιακής) νομοθεσίας, καθώς και να εναρμονίσει την προσέγγιση των εθνικών δικαιοκίνων συστημάτων σε τέτοιου είδους αγωγές.

Προς την κατεύθυνση αυτή, επιδιώκει να άρει ορισμένα εμπόδια στην ευδοκίμηση των αγωγών αποζημίωσης για παραβίαση των αντιμονοπωλιακών κανόνων και να ρυθμίσει ορισμένες βασικές πτυχές της αλληλεπίδρασης μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής επιβολής της νομοθεσίας περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

► Ποια είναι η προθεσμία για την ενσωμάτωση της Οδηγίας από τα κράτη μέλη;

Τα κράτη μέλη καλούνται να διασφαλίσουν τη συμμόρφωση της εθνικής νομοθεσίας τους στην Οδηγία έως το Δεκέμβριο του 2016.

► Ποιού είδους παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού καταλαμβάνονται από την Οδηγία;

Οι προβλέψεις της Οδηγίας αφορούν σε διαδικασίες αγωγής αποζημίωσης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την ικανοποίηση αξιώσεων αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε λόγω παράβασης του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ανταγωνισμού. Η Οδηγία αφορά τόσο στις λεγόμενες παρεπόμενες αγωγές (follow-on actions) που εγείρονται στη βάση σχετικής απόφασης Αρχής Ανταγωνισμού που διαπιστώνει παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, όσο και στις αυτοτελείς αγωγές (stand alone claims). Στο πεδίο εφαρμογής της εμπίπτει οποιαδήποτε παράβαση της ενωσιακής ή εθνικής νομοθεσίας ανταγωνισμού, συμπεριλαμβανομένης πέραν των οριζόντιων συμπράξεων ιδιαίτερης σοβαρότητας (καρτέλ) της κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης και των λιγότερο σοβαρών παραβάσεων επ' αφορμή οριζόντιων ή κάθετων συμφωνιών συνεργασίας, καθώς και συμφωνιών εκχώρησης αδειών εκμετάλλευσης.

► Τι είδους αποζημίωση προβλέπεται στην Οδηγία;

Η Οδηγία βασίζεται στην αρχή ότι θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα σε οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει υποστεί ζημία, λόγω παραβίασης του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού από επιχείρηση ή από ένωση επιχειρήσεων, να αξιώνει αποτελεσματικά και να επιτυγχάνει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία από την επιχείρηση ή την ένωση επιχειρήσεων. Με την καταβολή της αποζημίωσης, το πρόσωπο που ζημιώθηκε θα πρέπει να αποκαθίσταται στην κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού. Αυτό περιλαμβάνει δικαίωμα αποζημίωσης για τη θετική ζημία και το διαφυγόν κέρδος, καθώς και την καταβολή τόκων.

► Τι προβλέπει η Οδηγία ως προς την πρόσβαση σε αποδεικτικά στοιχεία για να διευκολυνθούν οι αγωγές αποζημίωσης;

Πολλά από τα αποδεικτικά στοιχεία που χρειάζεται ο ενάγων για την επιτυχή θεμελίωση αξίωσης αποζημίωσης για παράβαση του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ανταγωνισμού βρίσκονται στην κατοχή του εναγόμενου ή τρίτου μέρους. Η Οδηγία αντιμετωπίζει το πρόβλημα της ασύμμετρης πληροφόρησης των εναγόντων, με την παροχή σε αυτούς στο πλαίσιο της αγωγής τους του δικαιώματος να ζητούν από το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο την επίδειξη αποδεικτικών στοιχείων συναφών με την απαίτησή τους.

Τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να διατάσσουν την επίδειξη στον ενάγοντα από τον εναγόμενο ή τρίτο συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων ή ακόμη και κατηγοριών αποδεικτικών στοιχείων. Προκειμένου να αποτραπεί η πρακτική «αλίευσης πληροφοριών», η Οδηγία προβλέπει ότι οι δικαστές θα πρέπει να διατάσσουν την επίδειξη αποδεικτικών στοιχείων, όταν το σχετικό αίτημα κρίνεται αναλογικό, σαφές και συγκεκριμένο.

Εξάλλου, δύναται κατ' αρχήν να διαταχθεί, σύμφωνα με τα παραπάνω, η επίδειξη σχετικών με την αξίωση αποδεικτικών στοιχείων που περιέχουν επιχειρηματικά απόρρητα ή άλλες εμπιστευτικές πληροφορίες. Ωστόσο, τα κράτη μέλη υποχρεώνονται να

ιοθετήσουν τους κατάλληλους μηχανισμούς ώστε οι εν λόγω εμπιστευτικές πληροφορίες να προστατεύονται επαρκώς. Επίσης οφείλουν να μεριμνούν για την πλήρη εφαρμογή του δικηγορικού απορρήτου.

Παράλληλα, η Οδηγία εξαιρεί πλήρως από την επίδειξη ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία που εμπίπτουν στο πρόγραμμα επιείκειας και τη διαδικασία διακανονισμού, με το σκεπτικό ότι τυχόν επίδειξη τέτοιων εγγράφων θα λειτουργούσε αποτρεπτικά για τη συνεργασία των επιχειρήσεων με τις αρχές ανταγωνισμού για την αποκάλυψη συμπράξεων ιδιαίτερης σοβαρότητας και, ως εκ τούτου, θα ήταν επιζήμια για τη δημόσια επιβολή της ενωσιακής και εθνικής νομοθεσίας ανταγωνισμού. Επιπροσθέτως, προβλέπονται περαιτέρω περιορισμοί (χρονικοί, σχετικοί με το είδος του εγγράφου) ως προς την επίδειξη λοιπών εγγράφων που αποτελούν τμήμα του φακέλου αρχής ανταγωνισμού, ώστε να αποτραπεί τυχόν κίνδυνος υπονόμησης της στρατηγικής έρευνας της Αρχής Ανταγωνισμού που ενδεχομένως θα προέκυπτε από την πρόωρη κοινολόγησή τους.

► **Ειδικότερα, με βάση την Οδηγία, ποιά έγγραφα που αποτελούν μέρος του φακέλου αρχής ανταγωνισμού μπορούν να κοινοποιούνται και ποιά όχι;**

Η Οδηγία διαφοροποιεί τη μεταχείριση των εγγράφων που αποτελούν μέρος του φακέλου αρχής ανταγωνισμού και τα κατατάσσει σχετικά σε τρεις κατηγορίες (κοινώς αποκαλούμενες «γκρίζα», «μαύρη» και «λευκή» λίστα), ως ακολούθως:

- **Μη κοινοποιούμενα έγγραφα - Μαύρη λίστα:** Οι δηλώσεις επεικούς μεταχείρισης και τα υπομνήματα για διακανονισμό δεν κοινοποιούνται στον ενάγοντα σε καμία περίπτωση. Η απαγόρευση επίδειξης καταλαμβάνει και αποσπάσματα αυτών των εγγράφων τα οποία παρατίθενται αυτούσια σε άλλα έγγραφα, ακόμα και όταν τα τελευταία περιλαμβάνονται στη γκρίζα ή λευκή λίστα.
- **Κοινοποιούμενα έγγραφα υπό χρονικό περιορισμό - Γκρίζα λίστα:** Η εν λόγω κατηγορία περιλαμβάνει έγγραφα των οποίων η επίδειξη μπορεί να διαταχθεί από το εθνικό δικαστήριο μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας έρευνας της Αρχής Ανταγωνισμού, με την έκδοση απόφασης από την Αρχή Ανταγωνισμού ή κατ' άλλον τρόπο. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται έγγραφα που αποστέλλονται στα μέρη των εν λόγω διαδικασιών από την Αρχή Ανταγωνισμού, όπως αιτήματα παροχής πληροφοριών και εισηγήσεις των Αρχών Ανταγωνισμού, οι απαντήσεις μερών σε αιτήματα παροχής πληροφοριών, τυχόν μαρτυρικές καταθέσεις, καθώς και υπομνήματα για διακανονισμό που έχουν αποσυρθεί, και
- **Προϋπάρχουσες πληροφορίες - Λευκή λίστα:** Η λευκή λίστα περιλαμβάνει κάθε άλλο έγγραφο που αποτελεί μέρος του φακέλου Αρχής Ανταγωνισμού και το οποίο δεν εντάσσεται ούτε στη γκρίζα, ούτε στη μαύρη λίστα, όπως προϋπάρχοντα έγγραφα. Ως «προϋπάρχουσες πληροφορίες» νοούνται τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν ανεξάρτητα από τη διαδικασία Αρχής Ανταγωνισμού. Η επίδειξη των εν λόγω εγγράφων μπορεί να διατάσσεται από το εθνικό δικαστήριο ανά πάσα στιγμή.

Η μεταχείριση των εσωτερικών εγγράφων των Αρχών Ανταγωνισμού και της μεταξύ τους αλληλογραφίας δεν καλύπτεται από τις προβλέψεις της Οδηγίας.

► **Από ποιόν μπορεί να ζητηθεί η επίδειξη εγγράφων;**

Τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να διατάξουν τον εναγόμενο ή οποιονδήποτε τρίτο να επιδείξει σχετικά με την αγωγή αποδεικτικά στοιχεία τα οποία έχει υπό τον έλεγχό του.

Ωστόσο, προβλέπεται ότι η επίδειξη αποδεικτικών στοιχείων θα πρέπει να διατάσσεται από Αρχή Ανταγωνισμού μόνο όταν δεν υπάρχει ευλόγως η δυνατότητα να συγκεντρωθούν τα στοιχεία αυτά από άλλο διάδικο ή από τρίτο.

► **Τι αποδεικτική ισχύ προσδίδει η Οδηγία στις αποφάσεις των Εθνικών Αρχών Ανταγωνισμού, ώστε να διευκολύνονται οι αγωγές αποζημίωσης στα πολιτικά δικαστήρια;**

Σύμφωνα με την Οδηγία, τελεσίδικες αποφάσεις μιας Εθνικής Αρχής Ανταγωνισμού που διαπιστώνουν παράβαση του εθνικού ή ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού είναι δεσμευτικές για τα δικαστήρια του ίδιου κράτους μέλους. Μια απόφαση Εθνικής Αρχής Ανταγωνισμού δεν είναι ομοίως δεσμευτική για τα δικαστήρια άλλων κρατών μελών, αλλά αποτελεί «*εκ πρώτης όψεως μέσο απόδειξης του γεγονότος της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού*» (prima facie evidence).

▶ Προβλέπεται προθεσμία παραγραφής για την άσκηση αγωγών αποζημίωσης;

Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να θεσπίσουν τουλάχιστον πενταετή προθεσμία παραγραφής, η οποία αρχίζει να τρέχει από την παύση της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού και αφότου ο αιτών λάβει γνώση ή μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι γνωρίζει ότι ο συγκεκριμένος εναγόμενος παρέβη τη νομοθεσία ανταγωνισμού, προκαλώντας ζημία στον αιτούντα. Εάν η Αρχή Ανταγωνισμού λάβει μέτρα στο πλαίσιο διερεύνησης υπόθεσης για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού ή των εν γένει διαδικασιών της, η προθεσμία παραγραφής αναστέλλεται ή διακόπτεται τουλάχιστον για ένα έτος μετά την τελεσιδικία της απόφασης για την παράβαση ή την περάτωση της διαδικασίας με άλλον τρόπο.

▶ Ποιος ευθύνεται στις περιπτώσεις που περισσότερες από μία επιχειρήσεις παραβιάζουν από κοινού το δίκαιο ανταγωνισμού; Πώς μοιράζεται η ευθύνη τους;

Στην περίπτωση όπου περισσότερες επιχειρήσεις παραβιάζουν το δίκαιο ανταγωνισμού από κοινού, οι επιχειρήσεις αυτές ευθύνονται από κοινού και εις ολόκληρον για τη ζημία που προκλήθηκε από την από κοινού παραβίαση του εν λόγω δικαίου.

Εντούτοις, οι εξής δύο κατηγορίες επιχειρήσεων επωφελούνται από ειδικό καθεστώς:

- Επιχειρήσεις στις οποίες έχει χορηγηθεί απαλλαγή από πρόστιμα ευθύνονται από κοινού και εις ολόκληρον μόνο έναντι των άμεσων ή έμμεσων αγοραστών ή προμηθευτών τους. Ως προς τους υπολοίπους ζημιωθέντες, ευθύνονται μόνο στις περιπτώσεις που εκείνοι δεν είναι σε θέση να λάβουν πλήρη αποζημίωση από τις άλλες παραβάτριες επιχειρήσεις.
- Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) ευθύνονται μόνο έναντι των άμεσων και έμμεσων αγοραστών τους, εφόσον το μερίδιο αγοράς που κατέχουν στη σχετική αγορά είναι κατώτερο του 5% σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή τέλεσης της παράβασης και εφόσον η εφαρμογή των συνήθων κανόνων περί από κοινού και εις ολόκληρον ευθύνης θα μπορούσε να προκαλέσει ανεπανόρθωτη ζημία στην οικονομική βιωσιμότητά τους. Το ειδικό αυτό καθεστώς δεν εφαρμόζεται, ωστόσο, στις περιπτώσεις όπου η μικρομεσαία επιχείρηση ενορχήστρωσε την παράβαση, εξαναγκάσε άλλες επιχειρήσεις να συμμετάσχουν στην παράβαση ή έχει διαπιστωμένα διαπράξει παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού σε προγενέστερο χρόνο (υπότροπη).

Εάν μία από τις παραβάτριες επιχειρήσεις έχει καταβάλει σε ζημιωθέντα μεγαλύτερη συνεισφορά από αυτή που της αναλογεί, θα πρέπει να δύναται να προσφύγει αναγωγικά κατά των λοιπών παραβατών για την ανάκτησή της.

▶ Ποιοι μπορεί να ασκήσουν αγωγές;

Η Οδηγία προβλέπει τη δυνατότητα άσκησης αγωγής αποζημίωσης τόσο για τους άμεσους (εκείνους που αγοράζουν απευθείας προϊόντα ή υπηρεσίες από την/τις παραβάτρια/-ες επιχείρηση/-εις) όσο και για τους έμμεσους αγοραστές (εκείνους που αγοράζουν προϊόντα ή υπηρεσίες από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού).

Προβλέπει ωστόσο τη δυνατότητα του εναγομένου να προβάλει ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων την ένσταση μετακύλισης της πραγματικής απώλειας ως μέσο άμυνας για να αποκρούσει μια αγωγή αποζημίωσης. Αυτό σημαίνει ότι ο εναγόμενος δύναται να επικαλεστεί ότι ο ενάγων δεν υπέστη ζημία (ή ότι υπέστη ζημία μικρότερης έκτασης), επειδή η όποια επιπλέον επιβάρυνση του επιβλήθηκε από την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού (π.χ. αύξηση του τιμήματος των προϊόντων) μετακυλίστηκε (εν όλω ή εν μέρει) από τον ενάγοντα στους πελάτες του.

▶ Πώς αποδεικνύεται η πρόκληση ζημίας και πώς αυτή υπολογίζεται;

Η Οδηγία θεσπίζει κατ' αρχήν ένα μαχητό τεκμήριο ότι τα καρτέλ προκαλούν ζημία. Αντίστοιχο τεκμήριο δεν υιοθετείται για τις λοιπές παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού (μη καρτελικής φύσης οριζόντιες ή κάθετες συμπράξεις, κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης).

Η Οδηγία δεν υιοθετεί κανόνες για την ποσοτικοποίηση της ζημίας που προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού: εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους η θέσπιση δικών της κανόνων για την ποσοτικοποίηση ζημιών. Προβλέπει, ωστόσο, την υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίσουν ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία να προβαίνουν σε ποσοτική εκτίμηση της ζημίας που προκλήθηκε στην περίπτωση όπου αποδεικνύεται ότι ο ενάγων έχει υποστεί ζημία αλλά είναι πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής η ακριβής ποσοτικοποίηση της προκληθείσας ζημίας με βάση τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία.

Προς διευκόλυνση των εθνικών δικαστηρίων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε από τον Ιούνιο 2014 κατευθυντήριες γραμμές για την ποσοτικοποίηση της ζημίας (μέθοδοι και τρόποι υπολογισμού της βλάβης)¹.

► Τι προβλέπει η Οδηγία για τις συλλογικές αγωγές αποζημίωσης;

Η Οδηγία δεν περιλαμβάνει ρυθμίσεις για τις συλλογικές αποζημιώσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε, ωστόσο, τον Ιούνιο 2014 μια σειρά κοινά αποδεκτών, μη δεσμευτικών αρχών αναφορικά με τους μηχανισμούς συλλογικής ένδικης προστασίας προς εφαρμογή σε όλες τις περιπτώσεις παραβιάσεων της ενωσιακής νομοθεσίας, ήτοι και πέραν των παραβάσεων της νομοθεσίας ανταγωνισμού².

Η σύσταση καθορίζει τις ακόλουθες αρχές προς διευκόλυνση της άσκησης των συλλογικών αγωγών:

- Νομιμοποίηση άσκησης αντιπροσωπευτικής αγωγής: Τα κράτη μέλη οφείλουν να ορίζουν αντιπροσωπευτικές οντότητες για την άσκηση αντιπροσωπευτικών αγωγών βάσει καθορισμένων κριτηρίων επιλεξιμότητας.
- Παραδεκτό: Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προβλέπουν ότι επαληθεύεται, σε ένα κατά το δυνατόν πιο πρώιμο στάδιο της δικαστικής διαδικασίας, ότι προδήλως αβάσιμες υποθέσεις ή υποθέσεις στις οποίες δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις συλλογικής αγωγής, απορρίπτονται.
- Πληροφόρηση: Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι παρέχεται η δυνατότητα, στην αντιπροσωπευτική οντότητα ή στην ομάδα εναγόντων, να διαδίδουν πληροφορίες για προβαλλόμενη παραβίαση των αναγνωριζόμενων από το ενωσιακό δίκαιο δικαιωμάτων και για την πρόθεσή τους να ασκήσουν αγωγή αποζημίωσης.
- Απόδοση των δικαστικών εξόδων στον νικήσαντα διάδικο (η αρχή σύμφωνα με την οποία «ο πτηθείς πληρώνει»): Τα κράτη μέλη θα πρέπει να φροντίζουν ώστε ο πτηθείς διάδικος σε συλλογική αγωγή να αποδίδει τα δικαστικά έξοδα που καταβλήθηκαν από τον νικήσαντα διάδικο.
- Διασυννοριακές διαφορές: Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι όταν η διαφορά αφορά φυσικά ή νομικά πρόσωπα από διάφορα κράτη μέλη, οι εθνικοί κανόνες που αφορούν το παραδεκτό ή τη νομιμοποίηση των αλλοδαπών ομάδων εναγόντων ή των αντιπροσωπευτικών οντοτήτων που υπάγονται σε άλλα εθνικά νομικά συστήματα να μην εμποδίζουν την άσκηση ενιαίας συλλογικής αγωγής σε ένα και το αυτό δικαστήριο.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015

¹ Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής για την ποσοτικοποίηση της ζημίας σε αγωγές αποζημίωσης που στηρίζονται σε παράβαση των άρθρων 101 ή 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C (2013) 167/07, αναρτημένη σε <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:167:0019:0021:EL:PDF> και Έγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της Επιτροπής - Πρακτικός Οδηγός Ποσοτικοποίηση της Βλάβης σε Αγωγές Αποζημίωσης που στηρίζονται σε παράβαση των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ, αναρτημένο σε http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/quantification_guide_el.pdf

² Σύσταση της Επιτροπής της 11ης Ιουνίου 2013 σχετικά με κοινές αρχές εφαρμοστέες στους μηχανισμούς συλλογικών αγωγών παράλειψης και αποζημίωσης στα κράτη μέλη όσον αφορά παραβιάσεις αναγνωριζόμενων από το ενωσιακό δίκαιο δικαιωμάτων, C(2013) 3539/3, αναρτημένη σε <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H0396&from=EN>